

Prof. dr hab. Piotr Bórawski

Olsztyn, 08.04.2025

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

Katedra Agrotechnologii i Agrobiznesu

Zespół Ekonomii

ul. M. Oczapowskiego 8

10-957 Olsztyn

e-mail: pboraw@uwm.edu.pl

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Łukasza Augustowskiego

pt. *Wartościowanie środowiskowych dóbr publicznych na przykładzie Parku*

Mużakowskiego

przygotowanej pod kierunkiem naukowym

Prof. dr hab. Piotra Kułyka

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Łukasza Augustowskiego pt. *Wartościowanie środowiskowych dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego* została przygotowana na podstawie pisma otrzymanego od dr hab. Macieja Dzikucia, prof. UZ z dnia 17.03.2025 r.

I. Wybór tematyki badawczej

Tematyka środowiskowych dóbr publicznych należy do ważnych zagadnień ekonomii. Recenzowana praca stanowi ważny zbiór usystematyzowanych informacji n.t. korzyści jakie generują dobra publiczne, aspektów technicznych i ich charakterystyki. Za przedmiot analiz doktorant przyjął Park Mużakowski leżący na terenie Polski i Niemiec. Samo położenie Parku na obszarze dwóch krajów stanowi ciekawy aspekt badawczy. Zastosowanie metod statystycznych, matematycznych i ekonomicznych pozwoliło na określenie wartości parku oraz korzyści z niego płynących dla społeczeństwa. Autor powiązał tematykę rozprawy z paradygmatem zrównoważonego rozwoju. Ponadto wskazano na związek badanej tematyki z interwencjonizmem państwa. Wybór tematyki oceniam bardzo pozytywnie dlatego, że wyniki badań zapełniają istniejącą lukę badawczą w zakresie oceny wpływu środowiskowych dóbr publicznych na społeczeństwo. Ponadto tematyka środowiskowych dóbr publicznych i ich ewaluacji jest stosunkowo słabo opisana w literaturze przedmiotu i opracowanie zapełnia te braki. Dysertacja wypełnia lukę w literaturze przedmiotu na badany temat. Należy stwierdzić,

że w polskiej literaturze badania zrealizowane dla potrzeb recenzowanej rozprawy są opisywane stosunkowo rzadko. Wybór tematyki badawczej oceniam pozytywnie. Związki dóbr publicznych i nowej ekonomii instytucjonalnej oraz innych nurtów nie zostały szczegółowo rozpoznane i zbadane. Recenzowana rozprawa doktorska zapełnia więc istniejące braki w literaturze. Prezentowane zagadnienia mogą z pewnością stanowić podstawę badań w rozprawie doktorskiej.

II. Ocena problemu badawczego

Autor rozprawy doktorskiej przedstawił hipotezę pierwszą zakładającą, że *właściwa wycena Parku Mużakowskiego i korzyści społecznych generowanych przez park warunkuje skłonność do ponoszenia opłat na jego funkcjonowanie.*

Ponadto przedstawił sześć hipotez pomocniczych:

H1. Wycena Parku Mużakowskiego z uwagi na jego charakter jest powiązana z kosztami podróży.

H2. Wartość Parku Mużakowskiego w świetle stosowanych metod jest determinowana przede wszystkim czynnikami ekonomicznymi.

H3. Istnieją różnice w wycenach uczestników w zależności od alternatywnych rodzajów wykorzystania dobra publicznego jakim jest Park Mużakowski.

H4. Wzrost poziomu dochodów osób korzystających z Parku Mużakowskiego będzie zwiększał wyceną efektów środowiskowych rozważanego dobra.

H5. W procesie szacowania dóbr publicznych konieczne jest stosowanie różnych metod z uwagi na rozbieżności w wynikach między nimi.

H6. Istotnym czynnikiem wpływającym na wartość wyceny dobra jest doświadczenie. Zatem użytkownicy częściej odwiedzający Park Mużakowski będą wykazywali przeciętnie wyższy poziom wyceny efektów środowiskowych parku.

Ponadto Autor przedstawił cel główny i cele szczegółowe. Cel główny pracy jest oszacowanie korzyści społecznych generowanych przez Park Mużakowski, za pośrednictwem metod wyceny dóbr nietrwałych.

Cele szczegółowe to:

1. Usystematyzowanie wiedzy z zakresu dóbr publicznych i ich klasyfikacji.
2. Ocena zastosowania różnych narzędzi wyceny dla dobra publicznego.
3. Wskazanie powiązań między korzyściami generowanymi przez dobra publiczne w postaci efektów zewnętrznych a nurtem nowej ekonomii instytucjonalnej.
4. Wskazanie czynników wpływających na wartość wyceny Parku Mużakowskiego

5. Empiryczne określenie wartości Parku Mużakowskiego, zgodnie z wybranymi modelami wyceny środowiskowych dóbr publicznych.
6. Ustalenie skali i determinantów indywidualnej gotowości do płacenia za poprawę ochrony krajobrazu.

Ponadto autor rozwinął problem badawczy i sformułował pytania badawcze:

1. Czy Park Mużakowski z punktu widzenia teorii dóbr publicznych spełnia wymogi definicji dobra publicznego, a jeśli tak, to z jakim dobrem publicznym mamy do czynienia?
2. Czy zarządzanie środowiskowym dobrem publicznym jakim jest Park Mużakowski pozwoliło zwiększyć jego użyteczność, a tym samym poprawić dobrobyt społeczny?

Przedstawione hipotezy, cele i pytania badawcze generalnie zostały prawidłowo opracowane, są spójne i korespondują z tematem rozprawy doktorskiej. Problem badawczy został więc dobrze opracowany. Zaproponowane metody do weryfikacji hipotez badawczych oraz do realizacji celów badań należy uznać za dobrze dobrane. Jednak dwie pierwsze hipotezy są bardzo podobne ponieważ w H1 wskazano na koszty podróży jako determinanty wyceny, a w H2 czynniki ekonomiczne.

III. Charakterystyka rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, literatury, spisu tabel, spisu rysunków i aneksu, w którym zamieszczono kwestionariusz ankiety. Skład pracy nie budzi zastrzeżeń. Recenzowana rozprawa posiada wydzieloną część teoretyczną oraz empiryczną. Pod względem oceny merytorycznej jej skład nie budzi zastrzeżeń, chociaż część teoretyczna jest moim zdaniem lepiej opracowana. W rozprawie wykorzystano bogatą literaturę przedmiotu obejmującą 307 pozycji, w tym 199 pozycji anglojęzycznych. Praca charakteryzuje się solidną kwerendą literatury z zakresu dyscypliny ekonomia i finanse. Praca została napisana w miarę poprawnym językiem i obejmuje 200 stron maszynopisu.

W dalszej kolejności recenzent scharakteryzował poszczególne części rozprawy, którą rozpoczyna **wstęp**. Należy on do mocnych stron rozprawy. Wstęp wprowadza czytelnika w zagadnienie. Autor wskazał na motywy podjęcia tematu oraz scharakteryzował istniejącą lukę badawczą w postaci braku badań i wycen środowiskowych dóbr publicznych. Ponadto we wstępie wskazano na znaczenie środowiskowych dóbr publicznych dla społeczeństwa. Tradycyjnie Autor opisał we wstępie poszczególne części pracy i krótko je scharakteryzował.

Rozdział 1 „*Metodyka i organizacja badań*” został przygotowany na 14 stronach. W podrozdziale pierwszym autor scharakteryzował materiały źródłowe i zakres pracy. Autor

wyjaśnił, że respondenci do badań zostali dobrani metodą przypadkową podczas badań terenowych w Parku Mużakowskim, a wersje elektroniczne zostały udostępnione na portalach społecznościowych wybranych miast województwa lubuskiego. Zastosowanie różnych metod zbierania danych wskazuje na problemy z przeprowadzeniem badań tylko metodą elektroniczną.

Niewątpliwym walorem recenzowanej rozprawy jest dużo zastosowanych metod badawczych, m.in. metoda WPT, metoda TCM, metoda ITCM, pomiar nadwyżki konsumenta (CS), średnia gotowość do zapłaty na konsumenta EWPT, modele lignitowe, czy klasyczna metoda najmniejszych kwadratów. Ważnych informacji dostarcza tabela dotycząca doboru zmiennych. Występuje jednak brak zmiennej X8. Wartościowy zdaniem recenzenta jest również rysunek, na którym przedstawiono schemat badania empirycznego dotyczącego szacowania korzyści społecznych.

Rozdział drugi jest wartościowym przeglądem literatury dotyczącym problematyki dóbr publicznych oraz usystematyzowaniu ich definicji. To opracowanie, w którym dokonano dyskusji na temat dóbr publicznych wykorzystując literaturę krajową i zagraniczną. Dyskusja na temat dóbr publicznych została przedstawiona z perspektywy różnych nurtów ekonomicznych, szkół i autorów. Ponadto doktorant przedstawił funkcje dóbr publicznych oraz zawodność wynikającą z efektów zewnętrznych. Autor dokonał także charakterystyki dóbr publicznych, opisał ich cechy i zaprezentował różne poglądy dając ich przykłady na różnych rynkach.

W ostatnim podrozdziale rozdziału drugiego Autor opisał globalne dobra publiczne. Tę część można potraktować jako wkład do dyscypliny ekonomia. Autor w sposób bardzo ciekawy prowadzi dyskusję naukową o znaczeniu globalnych dóbr publicznych wskazując na niejednorodność ich definicji i klasyfikacji.

Podsumowując, rozdział drugi jest ważny i potrzebny dla rozprawy ponieważ porządkuje zagadnienia teoretyczne dotyczące dóbr publicznych. Stanowi tło przed kolejnymi rozdziałami.

Jednak rozważania w rozdziale drugim mają charakter teoretyczny i książkowy. Moim zdaniem zabrakło własnego odniesienia Autora do prezentowanych treści. Przygotowanie tabeli lub rysunku podsumowującego tę problematykę ułatwiłoby lepsze zrozumienie prezentowanych treści.

Rozdział trzeci dotyczy metod wyceny dóbr publicznych. Jest to rozdział porządkujący stan wiedzy o metodach wyceny dóbr publicznych. Autor w tym rozdziale skupił się na problematyce wartości dóbr publicznych, wskazał na rodzaje wartości oraz składniki TEV (Total Economic Value) i opisane z i rodzaje metod służących wycenia dóbr. Autor

scharakteryzował metody wyceny dóbr nierynkowych, metody kosztów podróży, metody strefowych kosztów podróży, metody indywidualnych kosztów podróży, metody wyceny warunkowej, metody wyceny hedonicznej, conjont analysis oraz metody transferu korzyści. Metody te zostały bardzo dokładnie scharakteryzowane i opisane z wykorzystaniem krajowej i zagranicznej literatury. Ponadto, autor rozprawy wskazał na problemy z zastawianiem metod, ich wady i zalety. Autor wskazał na korzyści stosowania tych metod oraz jednostki, które mogą wykorzystać informacje o wycenie i wartości dóbr publicznych.

Podsumowując, rozdział trzeci recenzowanej rozprawy jest potrzebny dla rozprawy. Autor uzupełniał treści dotyczące metod rysunkami, co umożliwiło lepsze zrozumienie opisywanej tematyki. Rozdział ten jest przygotowany poprawnie, a poziom dyskusji naukowej jest wysoki. Rozdział ten jest preludium do dalszych treści, jest potrzebny dla rozprawy i spójny z jej tematem.

Kolejny rozdział czwarty poświęcony został problematyce dóbr publicznych w kontekście nowej ekonomii instytucjonalnej (NEI). Jest to typowy rozdział teoretyczny. Dużo poświęcono w nim uwagi związkom nowej ekonomii instytucjonalnej z innymi teoriami. Dopiero ostatnia część dotyczy związków NEI i dóbr publicznych

Podsumowując, rozdział ten jest potrzebny dla rozprawy. Jednak rozważania mają charakter teoretyczny i jedynie jego ostatnia część dotyczy związków NEI z dobrami publicznymi. Wydaje się, że tylko ostatnie rozważania można zakwalifikować jako wkład do nauki.

Rozdział piaty poświęcono charakterystyce parku jako dobru publicznemu. W tym rozdziale Autor rozprawy powołuje się na badania innych autorów na temat roli parków krajobrazowych. Ponadto Autor rozprawy wskazał na potrzeby prowadzenia wyceny parków jako dóbr publicznych. Dwa pierwsze podrozdziały stanowią wprowadzenie do charakterystyki podmiotu badań jakim jest Park Mużakowski i Łuk Mużakowa. Autor wskazał również na wartości rynkowe parków oraz przedstawił cechy Parku Mużakowskiego. W moim przekonaniu rozdział ten jest dobrze opisany. Można było jednak opisywane informacje przedstawić w tabelach lub na wykresach.

Podsumowując, rozdział ten jest przygotowany poprawnie. Jest on ważny dla rozprawy. Pojawia się jednak jeden wątek. Wydaje się, że Autor rozumie pojęcie zrównoważonego rozwoju jak i ekorozwoju jako tożsame.

Najbardziej wartościową część pracy stanowi **rozdział szósty** dotyczący oszacowania wartości Parku Mużakowskiego. Rozdział ten przygotowano w całości na podstawie badań własnych. Na samym początku Autor scharakteryzował próby badawcze i ich cechy

wykorzystując do tego statystyki opisowe. Wyniki tych analiz są bardzo interesujące. Wkładem do nauki w tej części rozprawy może być również szacowanie nadwyżki konsumenta. Ponadto, Autor badał zależności między liczbą wizyt a kosztami podróży oraz liczbą wizyt a odległością od Parku Mużakowskiego. Interesujące są również wyniki korelacji liniowej Pearsona dla analizowanych zmiennych. Ten podrozdział dostarcza wielu ciekawych wniosków, takich jak:

- „istotne statystycznie zależności zauważono pomiędzy dochodem a skłonnościami do przekazywania pieniędzy na rewitalizację parku”,

- „wyższe koszty związane z dojazdem pozytywnie oddziaływały na hojność do przekazywania pieniędzy na rzecz parku”.

- „wraz ze wzrostem dochodu rośnie skłonność do zwiększania wydatków na ochronę parku i zwiększanie jego walorów przyrodniczych”,

- „osoby częściej odwiedzające park są bardziej skłonne do gotowości do zapłaty za jego usługi”,

- „duże koszty ponoszone przez turystów pochodzących z dalekich miejscowości dodatnio korelowały z gotowością do zapłaty”.

Wyniki analiz Autora potwierdzają założenia teorii zachowania konsumenta na rynku iż wybory dokonywane są na podstawie posiadanych dochodów oraz dostępu do informacji. Parki stają się więc wartościowe dla konsument dlatego, że oprócz odpoczynku od stresu związanego z pracą mogą delectować się przyrodą i jej pięknem. Miejsca ciche, pełne walorów przyrodniczych, dostarczające wartości, których konsumenci nie posiadają w miejscu pracy i zamieszkania skłaniają ich do wypoczynku i zwrócenia uwagi na zdrowie.

Bardzo ważną część rozdziału szóstego stanowi podrozdział trzeci, w którym Autor rozprawy doktorskiej dokonał oszacowania wartości parku wykorzystując do tego celu modele ekonometryczne. Autor na początku przedstawił wyniki testu Shapiro-Wilka na normalność rozkładu reszt i wyniki regresji. Wykorzystując dane portalu money.pl Autor stwierdził, że Park Mużakowski odwiedza rocznie około 300 tys. turystów, co generuje nadwyżkę konsumenta rzędu 2088000-2901000. Wyniki badań uzyskane w oparciu o opracowane modele regresji są interesujące. Za najważniejsze wnioski z przeprowadzonych badań wysnute przez Autora rozprawy doktorskiej uważam:

- „każdy czas spędzony na wypoczynku oznacza utratę potencjalnych zarobków, więc kosztem alternatywnym lub ceną czasu walonego są utracone zarobki”,

- „Im więcej godzin pracuje konsument, tym cenniejsza staje się każda godzina czasu wolnego”,

- „Osoby, których gospodarstwa domowe były bardziej zamożna, częściej bywały w Parku”,

- „dobra przyrodnicze stają się dobrami rzadkimi, co przy dodatniej elastyczności dochodowej może promować je do rangi dóbr luksusowych”,

- „wzrost świadomości społecznej dotyczącej oddziaływania walorów przyrodniczych na zdrowie i jakość życia zostaje uwzględniony w decyzjach konsumenckich”.

Podsumowując, w opinii Recenzenta rozdział szósty jest najważniejszy w pracy ponieważ dostarcza odpowiedzi na postawione w pracy cele i opracowane hipotezy badawcze. Wyniki z uzyskanych badań są bardzo interesujące i z pewnością znajdą zainteresowanie szerokiego grona czytelników kiedy zostaną opublikowane. Jednak sam Autor nie skomentował w rozdziale w którym prezentuje wyniki własnych badań, które hipotezy zweryfikował pozytywnie, a które negatywnie. Odpowiedzi na te wątpliwości Recenzent odnajduje dopiero w zakończeniu rozprawy doktorskiej.

IV. **Zakończenie** obejmuje 5 stron rozważań. Autor ustosunkował się do postawionej głównej hipotezy badawczej oraz hipotez szczegółowych oraz przedstawił wyniki i argumenty za ich weryfikacją. Generalnie zakończenie jest przygotowane poprawnie. W zakończeniu zabrakło zdaniem recenzenta wyartykułowanych wniosków oraz implikacji z przeprowadzonych badań dla polityki, nauki czy gospodarki. W celu dodatkowym nr 5 Autor stwierdził, że „Empiryczne określenie wartości Parku Mużakowskiego, zgodnie z wybranymi modelami wyceny środowiskowych dóbr publicznych” i powołał się po raz kolejny na dane wykorzystując dane portalu money.pl i wskazał na generowaną nadwyżkę konsumenta rzędu 2088000-2901000. W tym przypadku można było powołać się na wyniki własnych badań empirycznych.

V. Strona formalna i edytorska

Rozprawa doktorska Pana Łukasza Augustowskiego pt. „*Wartościowanie środowiskowych dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego*” została napisana poprawnym językiem, w której wykorzystano słownictwo z nauk społecznych z dyscypliny ekonomia i finanse. Prowadzona dyskusja jest na wysokim poziomie i w formie bezosobowej. Praca charakteryzuje się w większości stosunkowo wysoką precyzją i konsekwencją pojęciową. Materiał graficzny jest czytelny a wykaz literatury został sformatowany poprawnie, co odpowiada wymogom stawianym opracowaniom naukowym.

W rozprawie występują drobne usterki i potknięcia językowe. Wskazane byłoby ich usunięcie i przeredagowanie w dalszych etapach związanych z publikowaniem wyników badań. Szczegółowe usterki to:

- s. 105 punkt 4 bez opisu,
- wskazane jest aby powołania były przez rysunkami i tabelami,
- s. 120 prawie w całości jest pusta ponieważ tabela 5.1 jest na następnej stronie,
- występują personifikacje, np. weryfikacja głównej hipotezy badawczej mówiącej, s. 166,
- nieprecyzyjne określenia, np. realizacja celu głównego nie mogłaby mieć miejsca bez wykonania celu pobocznego, s. 168,
- przejęzyczenie, np. osoby były bardziej wiadome jego walorów,
- w pracy występują nieliczne lapsusy językowe, przejęzyczenia i inne usterki.

VI. Uwagi krytyczne do opracowania

Zadaniem recenzenta jest również wskazanie niedociągnięć i usterek występujących w pracy. Uwagi krytyczne mają raczej charakter dyskusyjny i są indywidualnym spojrzeniem recenzenta na zagadnienie dóbr publicznych i rozprawę. Uwagi mają charakter raczej redakcyjny.

Wydaje się, że lepiej byłoby używać czasu przeszłego bowiem analizy i przegląd literatury już wykonano. Autor rozprawy w niektórych zdaniach, bardzo rzadko używa czasu przyszłego, np. we wstępie.

Na niektórych stronach rozprawy kilka linijek na dole strony nie zostało zapisanych. Należało na tych stronach lepiej ułożyć tekst i rysunki aby całe strony były zapisane.

W rozprawie Autor stosuje szereg skrótów, m.in. metod wyceny dóbr publicznych, całkowitych kosztów podróży i innych, które wyjaśnia w tekście pracy. Można było na początku pracy lub końcu zamieścić wykaz używanych w skrótów.

Wyważenie pracy mierzone objętością poszczególnych rozdziałów oceniam generalnie dobrze. Daje się jednak zauważyć, że czwarty rozdział obejmuje jedynie 13 stron i można go było dołączyć do rozdziału np. 2. W wyniku krytycznej analizy rozprawy pojawiają się pytania do Autora rozprawy doktorskiej:

- jak Autor kodował zmienne do modeli ponieważ niektóre nie mają wartości liczb (płeć i inne)?,
- czy tematyka badań mieści się również w teorii ekonomii behawioralnej?
- w jakim obszarze pojęcie zrównoważonego rozwoju oraz ekorozwoju są tożsame, a w jakich się różnią?

VII. Podsumowanie i konkluzja końcowa

Recenzowana rozprawa Pana Łukasza Augustowskiego pt. „*Wartościowanie środowiskowych dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego*” spełnia wymagania

ustawowe stawiane rozprawom. Niewątpliwą zaletą recenzowanej rozprawy jest bogaty przegląd literatury przygotowany w oparciu o krajową i zagraniczną literaturę oraz systematyzacja metod wyceny dóbr publicznych. Wskazane w recenzji usterki nie zaniżają wartości recenzowanej pracy doktorskiej. Sformułowany problem badawczy został rozwiązany w sposób nowatorski, a hipotezy badawcze zweryfikowane pozytywnie. Do realizacji celów i weryfikacji hipotez badawczych autor wykorzystał właściwe metody badawcze. Recenzowana rozprawa doktorska jest cennym źródłem informacji o dobrach publicznych i metodach ich wyceny. Moim zdaniem wyniki badań przedstawione w dysertacji uzyskają zainteresowanie szerszego grona czytelników. Prezentowane wartościowe wyniki badań powinny być opublikowane w przyszłości w monografii naukowej lub publikacjach w renomowanych czasopiśmie. Doktorant wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych, interpretacji wyników i przygotowaniu dysertacji. Jej treści, analizy i wyniki badań wypełniają lukę w literaturze przedmiotu. Recenzowana rozprawy spełnia warunki określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574).

W związku z tym składam wniosek do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Zielonogórskiego o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pana Łukasza Augustowskiego pt. *„Wartościowanie środowiskowych dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego”* oraz skierowanie jej do dalszych etapów postępowania, których celem jest nadanie stopnia doktora.

Piotr Bórawski